

Категорія справи № 757/64086/19-ц: Цивільні справи (з 01.01.2019); Справи позовного провадження; Справи у справах про недоговірні зобов'язання, з них; про відшкодування шкоди, з них.

Надіслано судом: не визначено. Зареєстровано: 26.12.2021. Оприлюднено: 29.12.2021.

Дата набрання законної сили: 01.12.2021

Номер судового провадження: 61-15816св20

Верховний
Суд

Постанова

Іменем України

01 грудня 2021 року

м. Київ

справа № 757/64086/19

провадження № 61-15816св20

Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду:

головуючого - Ступак О. В.,

суддів: Гулейкова І. Ю., Олійник А. С., Погрібного С. О.,

Яремка В. В. (суддя-доповідач),

учасники справи:

позивач - ОСОБА_1 ,

відповідачі: держава Україна в особі Печерського районного відділу державної виконавчої служби міста Київ Головного територіального управління юстиції у місті Києві, Державна казначейська служба України,

розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_1 на рішення Печерського районного суду міста Києва від 05 травня 2020 року у складі судді Бусик О. Л. та постанову Київського апеляційного суду від 30 вересня 2020 року у складі колегії суддів: Сержанюка А. С., Гуля В. В., Суханової Є. М.,

ВСТАНОВИВ:

ОПИСОВА ЧАСТИНА

Короткий зміст позовних вимог та рішень судів

У грудні 2019 року ОСОБА_1 звернувся до суду з позовом до держави Україна в особі Печерського районного відділу державної виконавчої служби міста Київ Головного територіального управління юстиції у місті Києві (далі - Печерський РВ ДВС м. Київ), Державної казначейської служби України (далі - ДКС України) про відшкодування шкоди, завданої протиправною бездіяльністю.

На обґрунтування позову посилався на те, що ухвалою Шевченківського районного суду міста Києва від 09 вересня 2019 року бездіяльність державного виконавця Печерського РВ ДВС м. Київ Валєвського О. О. щодо вчинення усіх необхідних та передбачених законом виконавчих дій у виконавчому провадженні № 56979507, спрямованих на виконання рішення Шевченківського районного суду міста Києва від 18 травня 2016 року у справі № 761/16124/15-ц, визнано неправомірною. Зазначеною ухвалою встановлено, що під час розгляду справи державний виконавець не надав суду доказів про вчинення ним усіх передбачених законом дій, спрямованих на реальне виконання судового рішення, яке набрало законної сили. Вказаною бездіяльністю державного виконавця йому завдано майнову шкоду, яка полягає у тому, що він поніс інфляційні втрати у сумі 7 401,59 грн та курсові збитки - 836,90 грн. Також внаслідок протиправної бездіяльності відповідача йому завдано моральної шкоди, яку він оцінив у 2 000 000 грн та просив стягнути за рахунок Державного бюджету України.

Рішенням Печерського районного суду міста Києва від 05 травня 2020 року у задоволенні позову відмовлено.

Рішення суду першої інстанції мотивоване тим, що позивач не довів, що внаслідок бездіяльності державного виконавця йому завдано майнової шкоди, що полягає у недоотриманні ним коштів у вигляді курсових збитків, а також причинного зв'язку між шкодою і бездіяльністю державного виконавця. Невиконання рішення суду щодо нестягнутих грошових коштів не може отожднюватися із завданою позивачу майновою шкодою, оскільки позивач не позбавлений права стягнути недоотримані кошти саме з боржника. Також відсутні підстави для задоволення позову про стягнення інфляційних втрат, оскільки за своєю правовою природою інфляційні втрати є особливою мірою відповідальності боржника (спеціальний вид цивільно-правової відповідальності) за прострочення грошового зобов'язання, яким є боржник, а не Печерський РВ ДВС м. Київ. Позивач не довів також завдання йому моральної шкоди.

Постановою Київського апеляційного суду від 30 вересня 2020 року рішення Печерського районного суду міста Києва від 05 травня 2020 року залишено без змін.

Постанова суду апеляційної інстанції мотивована тим, що суд першої інстанції дійшов правильного висновку про те, що винною особою у завданні майнової шкоди та інфляційних втрат позивача є боржник, а не відповідач, тому ОСОБА_1 не позбавлений можливості звернутись з відповідними вимогами до Публічного акціонерного товариства «Комерційний банк «Фінансова Ініціатива» (далі - ПАТ «КБ

«Фінансова Ініціатива»). Позивач не надав суду доказів завдання йому моральної шкоди відповідно до статті 1167 Цивільного кодексу України (далі - ЦК України).

Короткий зміст та узагальнені доводи касаційної скарги і позиції інших учасників

У жовтні 2020 року ОСОБА_1 звернувся до Верховного Суду із касаційною скаргою, в якій, посилаючись на неправильне застосування норм матеріального права та порушення норм процесуального права, просить рішення судів попередніх інстанцій скасувати, ухвалити нове рішення про задоволення позову.

Касаційна скарга мотивована тим, що суди не врахували, що сума стягнення за рішенням суду у справі № 761/16124/15, яке залишається невиконаним внаслідок протиправної бездіяльності відповідача, не є предметом позову. Позовні вимоги зводяться до відшкодування вже завданої відповідачем шкоди, а саме інфляційних майнових збитків та немайнової (моральної) шкоди, завданої позивачу у зв'язку з невиконанням відповідачем своїх обов'язків. Суди попередніх інстанцій не дослідили матеріали справи та не встановили об'єктивну неможливість стягнення коштів з банку-боржника, який перебуває в ліквідації, Фондом гарантування вкладів фізичних осіб. Суди помилково відмовили у застосуванні статті 625 ЦК України до деліктного грошового зобов'язання з відшкодування шкоди, яке виникло між сторонами, не врахували, що інфляційні збитки підлягають відшкодуванню не лише на підставі статті 625 ЦК України, а також на підставі статті 22 та пункту 4 частини першої статті 611 ЦК України. Суди попередніх інстанцій також безпідставно відмовили у відшкодуванні курсових збитків. Оскільки рішення суду підлягало виконанню в іноземній валюті, то курсова різниця на суму стягнення з дня ухвалення рішення до дня закінчення виконавчого провадження без виконання є прямими збитками, завданими позивачу внаслідок протиправної бездіяльності державного виконавця за час тривалого невиконання рішення. Відмовляючи у задоволенні вимог щодо відшкодування моральної шкоди, суди не врахували практики Верховного Суду, відповідно до якої завдання моральної шкоди протиправною поведінкою державного органу презюмується.

Як на підставу касаційного оскарження позивач посилається на неврахування висновків, викладених у постановках Великої Палати Верховного Суду від 10 квітня 2018 року у справі № 910/10156/17, від 16 травня 2018 року у справі № 686/21962/15-ц, від 04 липня 2018 року у справі № 761/12665/14-ц, від 16 січня 2019 року у справі № 373/2054/16-ц, від 16 січня 2019 року у справі № 464/3790/16-ц, від 19 червня 2019 року у справі № 646/14523/15-ц, від 23 жовтня 2019 року у справі № 723/304/16-ц; відсутність висновку Верховного Суду у подібних правовідносинах щодо питання застосування статей 22, 611, 1166 ЦК України, як способу захисту прав кредитора в деліктному грошовому зобов'язанні від інфляційного знецінення гривні; недослідження зібраних у справі доказів.

У березні 2021 року електронною поштою на адресу суду надійшли пояснення до касаційної скарги, в яких заявник просив врахувати також висновок, викладений у постанові Верховного Суду від 10 лютого 2021 року у справі № 761/24143/19.

У листопаді 2021 року електронною поштою на адресу суду ОСОБА_1 надіслав додаткові пояснення до касаційної скарги, а по суті - доповнення до касаційної скарги, проте відповідно до частини першої статті 398 ЦПК України такі доповнення до касаційної скарги можливо подати протягом строку на касаційне оскарження, тому Верховний Суд їх не бере до розгляду.

Відзив на касаційну скаргу не надходив.

Рух справи в суді касаційної інстанції

Ухвалою Верховного Суду від 09 листопада 2020 року відкрито касаційне провадження за касаційною скаргою ОСОБА_1 на підставі пунктів 1, 3, 4 частини другої статті 389 Цивільного процесуального кодексу України (далі - ЦПК України), пункту 1 частини третьої статті 411 ЦПК України.

Ухвалою Верховного Суду від 19 листопада 2021 року справу призначено до розгляду.

МОТИВУВАЛЬНА ЧАСТИНА

Позиція Верховного Суду

Відповідно до частини третьої статті 3 ЦПК України провадження в цивільних справах здійснюється відповідно до законів, чинних на час вчинення окремих процесуальних дій, розгляду і вирішення справи.

Частиною першою статті 402 ЦПК України встановлено, що у суді касаційної інстанції скарга розглядається за правилами розгляду справи судом першої інстанції в порядку спрощеного позовного провадження без повідомлення учасників справи з урахуванням статті 400 цього Кодексу.

Згідно з частиною другою статті 389 ЦПК України підставами касаційного оскарження судових рішень, зазначених у пункті 1 частини першої цієї статті, є неправильне застосування судом норм матеріального права чи порушення норм процесуального права виключно у таких випадках: 1) якщо суд апеляційної інстанції в оскаржуваному судовому рішенні застосував норму права без урахування висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного у постанові Верховного Суду, крім випадку наявності постанови Верховного Суду про відступлення від такого висновку; 2) якщо скаргник вмотивовано обґрунтував необхідність відступлення від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного у постанові Верховного Суду та застосованого судом апеляційної інстанції в оскаржуваному судовому рішенні; 3) якщо відсутній висновок Верховного Суду щодо питання застосування норми права у подібних правовідносинах; 4) якщо судові рішення оскаржуються з підстав, передбачених частинами першою, третьою статті 411 цього Кодексу.

Вивчивши матеріали цивільної справи, перевіrivши доводи касаційної скарги, Верховний Суд дійшов висновку, що касаційна скарга підлягає частковому задоволенню з огляду на таке.

Мотиви, з яких виходить Верховний Суд, та застосовані норми права

Відповідно до статті 263 ЦПК України судові рішення повинно ґрунтуватися на засадах верховенства права, бути законним і обґрунтованим. Законним є рішення, ухвалене судом відповідно до норм матеріального права із дотриманням норм процесуального права. Судове рішення має відповідати завданню цивільного судочинства, визначеному цим Кодексом. При виборі і застосуванні норми права до спірних правовідносин суд враховує висновки щодо застосування відповідних норм права, викладені в постановках Верховного Суду. Обґрунтованим є рішення, ухвалене на підставі повно і всебічно з'ясованих обставин, на які сторони посилаються як на підставу своїх вимог і заперечень, підтверджених тими доказами, які були досліджені в судовому засіданні.

Зазначеним вимогам оскаржувані судові рішення повністю не відповідають.

Суди встановили, що рішенням Шевченківського районного суду міста Києва від 18 травня 2016 року у справі № 761/16124/15, залишеним без змін постановою Апеляційного суду міста Києва від 25 липня 2018 року, зокрема, стягнуто з ПАТ «КБ «Фінансова Ініціатива» на користь ОСОБА_1 відсотки за користування вкладом у сумі 607,61 дол. США, що в еквіваленті становить 15 354,30 грн, 142,97 дол. США - три відсотки річних, що в еквіваленті становить 3 612,85 грн, вирішено питання щодо розподілу судових витрат (а. с. 9, 75-79, 80-84).

09 серпня 2018 року на виконання рішення Шевченківського районного суду міста Києва від 18 травня 2016 року у справі № 761/16124/15-ц видано виконавчий лист (а. с. 10), який пред'явлений до виконання.

13 серпня 2018 року державний виконавець Печерського РВ ДВС м. Київ Нагайчук М. В. за цим виконавчим листом відкрив виконавче провадження № 56979507.

23 серпня 2018 року ОСОБА_1 звернувся із повторною заявою до державного виконавця про накладення арешту на майно боржника.

10 вересня 2018 року державний виконавець Печерського РВ ДВС м. Київ Валевський О. О. у виконавчому провадженні № 56979507 виніс постанову про накладення арешту на грошові кошти боржника ПАТ «КБ «Фінансова Ініціатива».

19 червня 2019 року державний виконавець Валевський О. О. виніс постанову про закінчення виконавчого провадження, оскільки було встановлено, що рішенням правління Національного банку України від 21 травня 2019 року відкликано банківську ліцензію ПАТ «КБ «Фінансова Ініціатива» та розпочато процедуру ліквідації банку.

Ухвалою Шевченківського районного суду міста Києва від 09 вересня 2019 року, залишеною без змін у цій частині постановою Київського апеляційного суду від 04 грудня 2019 року, визнано бездіяльність державного виконавця Печерського РВ ДВС м. Київ Валевського О. О. щодо вчинення усіх необхідних та передбачених законом виконавчих дій у виконавчому провадженні № 56979507, спрямованих на виконання рішення Шевченківського районного суду міста Києва у справі № 761/16124/15-ц, неправомірною (а. с. 85-90, 91-97).

Згідно зі статтею 19 Конституції України органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

Відповідно до статті 56 Конституції України кожен має право на відшкодування за рахунок держави чи органів місцевого самоврядування матеріальної та моральної шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб при здійсненні ними своїх повноважень.

Кожен має право на відшкодування за рахунок держави чи органів місцевого самоврядування матеріальної та моральної шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб при здійсненні ними своїх повноважень (стаття 56 Конституції України).

Згідно зі статтею 22 ЦК України особа, якій завдано збитків у результаті порушення її цивільного права, має право на їх відшкодування.

Збитками є втрати, яких особа зазнала у зв'язку зі знищенням або пошкодженням речі, а також витрати, які особа зробила або мусить зробити для відновлення свого порушеного права (реальні збитки).

Згідно зі статтею 1173 ЦК України шкода, завдана фізичній або юридичній особі незаконними рішеннями, дією чи бездіяльністю органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування при здійсненні ними своїх повноважень, відшкодовується державою, Автономною Республікою Крим або органом місцевого самоврядування незалежно від вини цих органів.

Відповідно до статті 1174 ЦК України шкода, завдана фізичній або юридичній особі незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю посадової або службової особи органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування при здійсненні нею своїх повноважень, відшкодовується державою, Автономною Республікою Крим або органом місцевого самоврядування незалежно від вини цієї особи.

Отже, зазначені підстави характеризуються особливостями суб'єктного складу заподіювачів шкоди, серед яких законодавець виокремлює як вказані органи, так і їх посадових чи службових осіб, та особливим способом завдання шкоди. Сукупність цих умов і є підставою покладення цивільної відповідальності за завдану шкоду саме на державу, Автономну Республіку Крим або орган місцевого самоврядування.

Збитки, завдані державним виконавцем громадянам чи юридичним особам під час здійснення виконавчого провадження, підлягають відшкодуванню в порядку, передбаченому законом. Предметом доказування у такій справі є факти неправомірних дій (бездіяльності) державного виконавця при виконанні вимог виконавчого документа, виникнення шкоди та причинний зв'язок між неправомірними діями (бездіяльністю) державного виконавця і заподіяння ним шкоди. Неправомірність дій (бездіяльності) державного виконавця має підтверджуватись належними доказами, зокрема, відповідним рішенням суду, яке може мати преюдиційне значення для справи про відшкодування збитків (див. постанову Верховного Суду України від 25 жовтня 2005 року у справі № 32/421).

Підставою для застосування цивільно-правової відповідальності відповідно до статті 1166 ЦК України є наявність у діях особи складу цивільного правопорушення, елементами якого, з урахуванням особливостей, передбачених статтями 1173, 1174 ЦК України, є завдана шкода, протиправна поведінка та причинний зв'язок між ними.

Верховний Суд виходить з того, що при розгляді позовів фізичних чи юридичних осіб про відшкодування завданої шкоди рішеннями, діями чи бездіяльністю органу державної виконавчої служби, державного виконавця під час проведення виконавчого провадження суди повинні виходити з положень статті 56 Конституції України, а також з положень статей 1173, 1174 ЦК України і враховувати, що в таких справах відповідачами є держава в особі відповідних органів державної виконавчої служби, що мають статус юридичної особи, в яких працюють державні виконавці, та відповідних територіальних органів Державної казначейської служби України.

Підставою цивільно-правової відповідальності за завдання шкоди у такому випадку є правопорушення, що включає як складові елементи шкоду, протиправне діяння особи, яка її завдала, причинний зв'язок між ними. Шкода відшкодовується незалежно від вини.

Належним доказом протиправних (неправомірних) рішень, дій чи бездіяльності державного виконавця є, як правило, відповідне судові рішення (вирок) суду, що набрало законної сили, або відповідне рішення посадових осіб державної виконавчої служби.

Відмовляючи в позові, суд першої інстанції, з висновком якого погодився апеляційний суд, з урахуванням вказаних норм законодавства дійшов правильного висновку про те, що підставою для цивільно-правової відповідальності за завдання шкоди є правопорушення, що включає такі складові елементи як шкоду, протиправне діяння особи, яка її завдала, причинний зв'язок між ними.

Шкода є обов'язковою умовою цивільно-правової відповідальності. Під шкодою розуміють зменшення або втрату (загибель) певного особистого чи майнового блага. Залежно від об'єкта правопорушення розрізняють майнову або немайнову (моральну) шкоду.

Грошовий вираз майнової шкоди є збитками. Відповідно до статті 22 ЦК України, збитками є: 1) втрати, яких зазнала особа у зв'язку зі знищенням або пошкодженням речі, а також витрати, які особа зробила або мусить зробити для відновлення свого порушеного права (реальні збитки); 2) доходи, які особа могла б реально одержати за звичайних обставин, якби її право не було порушене (упущена вигода).

Відшкодування збитків - це відновлення майнового стану учасника правовідносин за рахунок іншого суб'єкта - правопорушника. Водночас потерпіла особа має довести наявність та розмір збитків.

Звертаючись до суду з цим позовом, ОСОБА_1 посилався на те, що невчинення посадовими особами державної виконавчої служби всіх необхідних виконавчих дій призвело до невиконання судового рішення, а тому він має право, зокрема, на відшкодування майнової шкоди, а саме інфляційних майнових збитків та курсових майнових збитків.

Суди попередніх інстанцій дійшли обґрунтованого висновку про відмову у задоволенні вимоги про відшкодування інфляційних втрат, оскільки за змістом частини другої статті 625 ЦК України нарахування інфляційних втрат на суму боргу та трьох процентів річних входять до складу грошового зобов'язання і є особливою мірою відповідальності боржника (спеціальний вид цивільно-правової відповідальності) за прострочення грошового зобов'язання, оскільки виступають способом захисту майнового права та інтересу, який полягає у відшкодуванні матеріальних втрат (збитків) кредитора від знецінення грошових коштів внаслідок інфляційних процесів та отримання компенсації (плати) від боржника за користування утримуваними ним грошовими коштами, належними до сплати кредитором.

Відповідно до змісту частини першої статті 598, статей 599, 600, 604-609 ЦК України саме по собі судові рішення про задоволення вимог кредитора, яке не виконане боржником, не припиняє правовідносин сторін договору, не звільняє боржника від відповідальності за невиконання грошового зобов'язання та не позбавляє кредитора права на отримання з боржника сум, передбачених частиною другою статті 625 ЦК України.

Спільні правовідносини, що виникли між сторонами у цій справі, пов'язані з примусовим виконанням судового рішення, у яких державна виконавча служба виступає суб'єктом примусового стягнення коштів за виконавчими документами, а не боржником у грошовому зобов'язанні, та є відповідальною за свої дії чи бездіяльність у межах та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України. Інфляційні втрати за своєю правовою природою є особливою мірою відповідальності боржника за прострочення грошового зобов'язання, а оскільки боржником у цьому зобов'язанні є ПАТ «КБ «Фінансова Ініціатива», то саме з нього можуть бути стягнуті відповідні суми, а не з державної виконавчої служби.

Подібні висновки викладені у постанові Верховного Суду від 12 березня 2020 року у справі № 757/74887/17 (провадження № 61-11090св19).

Також суди попередніх інстанцій дійшли правильного висновку про відсутність підстав для стягнення з відповідача на користь позивача курсової різниці, оскільки зміна курсової різниці у вказаний позивачем період не є збитками/упущеною вигодою у розумінні статті 22 ЦК України.

Верховний Суд вважає за необхідне зауважити, що «курсова різниця» не є ні збитками, ні упущеною вигодою. Коливання курсу валют, що призвело до курсової різниці, не можна розцінювати як неправомірні дії чи бездіяльність боржника, що призвели до позбавлення кредитора можливості отримати прибуток (правовий висновок Великої Палати Верховного Суду, викладений у постанові від 30 травня 2018 року у справі № 750/8676/15 (провадження

№ 14-79цс18)).

Цивільне судочинство здійснюється на засадах змагальності сторін (частина перша статті 12 ЦПК України).

Суд розглядає справи не інакше як за зверненням особи, поданим відповідно до цього Кодексу, в межах заявлених нею вимог і на підставі доказів, поданих учасниками справи або вилучених судом у передбачених цим Кодексом випадках (частина перша статті 13 ЦПК України).

Доказами є будь-які дані, на підставі яких суд встановлює наявність або відсутність обставин (фактів), що обґрунтовують вимоги і заперечення учасників справи, та інших обставин, які мають значення для вирішення справи (стаття 76 ЦПК України).

Відповідно до положень частини третьої статті 12, частини першої статті 81 ЦПК України кожна сторона повинна довести ті обставини, на які вона посилається як на підставу своїх вимог або заперечень, крім випадків, встановлених цим Кодексом.

Дослідивши наявні у справі докази у їх сукупності, правильно встановивши обставини справи, суд першої інстанції, з яким погодився апеляційний суд, обґрунтовано виходив із недоведеності позивачем заявлених вимог про відшкодування майнової шкоди, завданої бездіяльністю державного виконавця, за відсутності належних і достатніх доказів на підтвердження наявності завданої йому шкоди, причинного зв'язку між шкодою і протиправними діями органу державної влади.

Як на підставу касаційного оскарження заявник посилається на неврахування судами попередніх інстанцій висновків Великої Палати Верховного Суду, викладених у постановах 19 червня 2019 року у справі № 646/14523/15, від 16 травня 2018 року у справі № 686/21962/15, від 10 квітня 2018 року у справі № 910/10156/17, у яких зазначено, що приписи статті 625 ЦК України поширюються на всі види грошових зобов'язань, якщо інше не передбачено договором або спеціальними нормами закону, який регулює, зокрема, окремі види зобов'язань. Положення статті 625 ЦК України передбачають, що зобов'язання можуть виникати безпосередньо з договорів та інших правочинів, передбачених законом, а також угод, які не передбачені законом, але йому не суперечать, а в окремих випадках встановлені актами цивільного законодавства цивільні права та обов'язки можуть виникати з деліктного зобов'язання та рішення суду.

Верховний Суд відхиляє ці доводи, оскільки у зазначених справах позивачі пред'явили вимоги про відшкодування інфляційних втрат відповідно до статті 625 ЦК України за неналежне виконання зобов'язання, в тому числі визначене рішенням суду, саме до боржників, а не до органів державної виконавчої служби.

Щодо посилання заявника на відсутність висновку Верховного Суду про застосування статей 22, 611, 1166 ЦК України як способу захисту прав кредитора в деліктному грошовому зобов'язанні від інфляційного знецінення гривні, Верховний Суд звертає увагу на таке.

Застосування такого способу захисту прав як відшкодування збитків визначається положенням статті 22 ЦК України і може мати місце як у договірних зобов'язаннях (стаття 611 ЦК України), так і в позадоговірних зобов'язаннях (глава 82 ЦК України), якщо порушенням цивільного права особи їй завдано майнову шкоду.

Загальні підстави відшкодування матеріальної та моральної шкоди врегульовано такими нормами.

Відповідно до статті 22 ЦК України, особа, якій завдано збитків у результаті порушення її цивільного права, має право на їх відшкодування. Збитками є, зокрема, втрати, яких особа зазнала у зв'язку зі знищенням або пошкодженням речі, а також витрати, які особа зробила або мусить зробити для відновлення свого порушеного права (реальні збитки).

Загальні підстави відповідальності за завдану майнову шкоду встановлені статтею 1166 ЦК України, згідно з якою майнова шкода, завдана неправомірними рішеннями, діями чи бездіяльністю особистим немайновим правам фізичної або юридичної особи, а також шкода, завдана майну фізичної або юридичної особи, відшкодовується в повному обсязі особою, яка її завдала. Особа, яка завдала шкоди, звільняється від її відшкодування, якщо вона доведе, що шкоди завдано не з її вини. Шкода, завдана правомірними діями, відшкодовується у випадках, встановлених цим Кодексом та іншим законом.

Проте, якщо мають місце спеціальні підстави відшкодування шкоди, застосуванню підлягають саме спеціальні правові норми.

Зокрема порядок стягнення інфляційних втрат передбачено статтею 625 ЦК України, яка не підлягає застосуванню до спірних правовідносин, про що зазначено вище.

Верховний Суд також відхиляє доводи заявника про неврахування висновків Великої Палати Верховного Суду, викладених у постановках від 04 липня 2018 року у справі № 761/12665/14, від 23 жовтня 2019 року у справі № 723/304/16, від 16 січня 2019 року у справі № 464/3790/16, від 16 січня 2019 року у справі № 373/2054/16, відповідно до яких у разі ухвалення судом рішення про стягнення боргу в іноземній валюті стягувачу має бути перерахована саме іноземна валюта, визначена судовим рішенням, а не її еквівалент у гривні. Перерахування суми у національній валюті України за офіційним курсом НБУ не вважається належним виконанням. Заявник, посиляючись на зазначені справи, не зазначив, яку норму права застосували суди попередніх інстанцій без врахування висновків у вказаних справах.

Щодо вирішення вимог про відшкодування моральної шкоди

Згідно зі статтею 23 ЦК України особа має право на відшкодування моральної шкоди, завданої внаслідок порушення її прав. Моральна шкода відшкодовується одноразово, якщо інше не встановлено договором або законом.

Відповідно до статті 1174 ЦК України обов'язок відшкодувати завдану шкоду потерпілому покладається не на посадову особу, незаконним рішенням, дією чи бездіяльністю якої завдано шкоду, а на державу України.

При розгляді позовів фізичних чи юридичних осіб про відшкодування завданої шкоди рішеннями, діями чи бездіяльністю державного виконавця під час проведення виконавчого провадження суди повинні враховувати, що в таких справах відповідачами є держава в особі відповідних органів державної виконавчої служби, що мають статус юридичної особи, в яких працюють державні виконавці, та відповідних територіальних органів Державної казначейської служби України.

Підставою для цивільно-правової відповідальності за завдання шкоди у такому випадку є правопорушення, що включає як складові елементи шкоду, протиправне діяння особи, яка її завдала, причинний зв'язок між ними. Шкода відшкодовується незалежно від вини.

Належним доказом протиправних (неправомірних) рішень, дій чи бездіяльності державного виконавця є, як правило, відповідне судове рішення (вирок) суду, що набрало законної сили, або відповідне рішення посадових осіб державної виконавчої служби.

Подібні висновки викладені у постанові Верховного Суду від 04 березня 2019 року у справі № 295/443/17 (провадження № 61-45558св18), на яку посиляється заявник у касаційній скарзі.

Суди встановили, що ухвалою Шевченківського районного суду міста Києва від 09 вересня 2019 року у справі № 761/16124/15, залишеною без змін у цій частині постановою Київського апеляційного суду від 04 грудня 2019 року, визнано бездіяльність державного виконавця Печерського РВ ДВС м. Київ Валевського О. О. щодо вчинення усіх необхідних та передбачених законом виконавчих дій у виконавчому провадженні № 56979507, спрямованих на виконання рішення Шевченківського районного суду міста Києва у справі № 761/16124/15-ц, неправомірною (а. с. 85-90, 91-97).

У справі № 761/16124/15 суди встановили, що виконавче провадження № 56979507 перебувало на виконанні в Печерському РВ ДВС м. Київ з 13 серпня 2018 року до 16 червня 2019 року, проте під час розгляду справи державний виконавець не надав суду доказів щодо вчинення ним усіх передбачених законом дій, спрямованих на реальне виконання судового рішення, яке набрало законної сили.

Відмовляючи у задоволенні позову в частині вимог про відшкодування моральної шкоди, суди попередніх інстанцій не звернули уваги на те, що судовим рішенням встановлена бездіяльність посадових осіб державної виконавчої служби в процесі виконання судового рішення, а тому наявні усі складові цивільно-правової відповідальності, що є підставою для задоволення позовних вимог ОСОБА_1 в частині відшкодування моральної шкоди.

Розмір відшкодування моральної (немайнової) шкоди суд визначає залежно від характеру та обсягу страждань (фізичних, душевних, психічних тощо), яких зазнав позивач, характеру немайнових втрат (їх тривалості, можливості відновлення тощо) та з урахуванням інших обставин. Зокрема, враховуються стан здоров'я потерпілого, тяжкість вимушених змін у його життєвих і виробничих стосунках, час та зусилля, необхідні для відновлення попереднього стану. При цьому суд має виходити із засад розумності, виваженості та справедливості.

Європейський суд з прав людини (далі - ЄСПЛ) вказує, що оцінка моральної шкоди по своєму характеру є складним процесом, за винятком випадків, коли сума компенсації встановлена законом («*Stankov v. Bulgaria*» (Станков проти Болгарії) від 12 липня 2007 року).

ЄСПЛ у справі «Thoma v. Luxembourg» (Тома проти Люксембургу) від 29 березня 2001 року використав принцип за яким сам факт визнання порушеного права є достатнім для справедливої сатисфакції.

При визначенні розміру моральної шкоди суд має виходити із засад розумності, вираженості та справедливості. Зміст понять «розумність» та «справедливість» при визначенні розміру моральної шкоди розкривається і в рішеннях ЄСПЛ, який виходить з принципу справедливої сатисфакції, передбаченої статтею 41 Конвенції. Зокрема, у рішеннях «Thoma v. Luxembourg» (Тома проти Люксембургу), «Caloc v. France» (Калок проти Франції) та «Niedbala v. Poland» (Недбала проти Польщі) ЄСПЛ дійшов висновку, що сам факт визнання порушеного права є адекватним засобом для згладжування душевних страждань і справедливої сатисфакції.

Ураховуючи тривалість вимушених змін у житті позивача та моральних страждань, яких зазнав ОСОБА_1 внаслідок неналежного примусового виконання судового рішення про стягнення з ПАТ «КБ «Фінансова Ініціатива» на його користь коштів, та з урахуванням вимог розумності і справедливості, Верховний Суд дійшов висновку, що на користь позивача із держави Україна за рахунок коштів Державного бюджету України підлягає стягненню 1 000,00 грн на відшкодування моральної шкоди.

Визначений розмір моральної шкоди відповідає засадам розумності та справедливості, з урахуванням характеру правопорушення, глибини душевних страждань позивача, ступеня вини посадових осіб державної виконавчої служби у завданні моральної шкоди, а також тих обставин, що зазначеним судовим рішенням про визнання бездіяльності державного виконавця порушене право позивача фактично було відновлено.

З урахуванням наведеного рішення судів першої та апеляційної інстанцій у частині відшкодування моральної шкоди підлягають скасуванню з ухваленням нового рішення в цій частині про часткове задоволення позову та стягнення на користь позивача із держави Україна за рахунок коштів Державного бюджету України 1 000,00 грн на відшкодування моральної шкоди.

Як на підставу касаційного оскарження рішень судів попередніх інстанцій в частині відмови у відшкодуванні моральної шкоди позивач посилається також на неврахування судами першої та апеляційної інстанцій висновків Верховного Суду, викладених у постановках від 04 березня 2019 року у справі № 295/443/17, від 27 листопада 2019 року у справі № 750/6330/17, від 19 грудня 2018 року у справі № 640/14909/16, від 06 лютого 2019 року у справі № 199/6713/14, від 22 травня 2019 року у справі № 686/20012/18, а також у справі від 10 лютого 2021 року у справі № 761/24143/19.

У справі № 750/6330/17 позивач звернувся до суду з позовом до Чернігівської міської ради про визнання протиправною бездіяльності Чернігівської міської ради щодо нерозгляду на пленарних засіданнях міської ради його заяв про відведення земельних ділянок у власність, зобов'язати Чернігівську міську раду вчинити певні дії та відшкодувати шкоду.

У справі № 640/14909/16 позивач звернувся до суду з позовом до Головного управління Національної поліції України в Харківській області та зазначав, що відповідач завдав йому моральну шкоду шляхом незаконного звільнення, що доведено судовим рішенням в адміністративній справі.

У справі № 199/6713/14 позивач звернувся до суду з позовом до Міністерства внутрішніх справ України та ДКС України про відшкодування моральної шкоди, завданої бездіяльністю начальника Бабушкінського РВ ДМУ ГУ МВС України в Дніпропетровській області, яка полягає у систематичних грубих порушеннях при організації особистого прийому громадян відповідно до затвердженого графіка.

У справі № 761/24143/19 позивач звернувся до суду з позовом до Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського з позовом про скасування наказів університету, зобов'язання вчинити певні дії та відшкодування моральної шкоди завданої незаконними діями відповідача, щодо відрахування з навчання позивача.

У справі № 686/20012/18 позивач звернувся до суду з позовом до прокуратури Хмельницької області, Головного управління Національної поліції в Хмельницькій області, Головного управління Державної казначейської служби України у Хмельницькій області про відшкодування шкоди, завданої бездіяльністю слідчого та рішенням прокурора.

Наведене дає підстави для висновку, що у цій справі відсутня подібність змісту та матеріально-правового регулювання спірних правовідносин зі справами, які наведені заявником як приклад неоднакового застосування норм матеріального права, а тому Верховний Суд відхиляє зазначені заявником посилання.

Висновки за результатами розгляду касаційної скарги

Відповідно до частини першої статті 410 ЦПК України суд касаційної інстанції залишає касаційну скаргу без задоволення, а судові рішення - без змін, якщо рішення, переглянуте в передбачених статтею 400 цього Кодексу межах, ухвалено з додержанням норм матеріального і процесуального права.

З огляду на те, що оскаржувані судові рішення в частині вирішення вимог про відшкодування майнової шкоди ухвалено з додержанням норм матеріального та процесуального права, Верховний Суд дійшов висновку про залишення судових рішень в цій частині без змін.

Згідно з частинами першою, другою статті 412 ЦПК України суд скасовує судові рішення повністю або частково і ухвалює нове рішення у відповідній частині або змінює його, якщо таке судові рішення, переглянуте в передбачених статтею 400 цього Кодексу межах, ухвалено з неправильним застосуванням норм матеріального права або порушенням норм процесуального права. Порушення норм процесуального права може бути підставою для скасування або зміни рішення лише за умови, якщо це порушення призвело до ухвалення незаконного рішення.

Суди попередніх інстанцій, вирішуючи питання про відшкодування моральної шкоди, дійшли помилкового висновку про відмову у задоволенні позову, тому рішення судів першої та апеляційної інстанцій в цій частині підлягають скасуванню з ухваленням нового рішення про часткове задоволення позову та стягнення з держави Україна за рахунок коштів Державного бюджету України на користь ОСОБА_1 1 000,00 грн на відшкодування моральної шкоди.

У решті оскаржуваних судових рішень підлягають залишенню без змін, оскільки вони ухвалені з додержанням норм матеріального та процесуального права.

Керуючись статтями 400, 409, 410, 412, 416, 419 ЦПК України, Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду

ПОСТАНОВИВ:

Касаційну скаргу ОСОБА_1 задовольнити частково.

Рішення Печерського районного суду міста Києва від 05 травня 2020 року та постанову Київського апеляційного суду від 30 вересня 2020 року в частині вирішення вимог про відшкодування моральної шкоди скасувати, ухвалити нове рішення.

Позов ОСОБА_1 до держави Україна в особі Печерського районного відділу державної виконавчої служби міста Київ Головного територіального управління юстиції у місті Києві, Державної казначейської служби України про відшкодування моральної шкоди задовольнити частково.

Стягнути з держави Україна за рахунок коштів Державного бюджету України на користь ОСОБА_1 1 000,00 грн на відшкодування моральної шкоди.

Рішення Печерського районного суду міста Києва від 05 травня 2020 року та постанову Київського апеляційного суду від 30 вересня 2020 року в частині вирішення вимог про відшкодування майнової шкоди залишити без змін.

Постанова суду касаційної інстанції набирає законної сили з моменту її прийняття, є остаточною і оскарженню не підлягає.

Головуючий

О. В. Ступак

Судді:

І. Ю. Гулейков

А. С. Олійник

С. О. Погрібний

В. В. Яремко